ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΜΑΣ

ΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Γιά τὴν ἐντύπωση, ποὺ ἔκανε τότε, περιορίζομαι νὰ σημειώσω ὅτι κάποιος φίλος μου ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ, ὅταν τὸ διάβασε, μοῦ εἶπε, μὲ πραγματικὴ συμπόνια.

— Καλέ, τί ἦτανε αὐτὸ τὸ πράμμα, ποὺ ἔγραψες καϋμένε; Τέτοια ποιήματα, μπορῶ νὰ σοῦ σκαρώσω, κ' ἐγώ, δέκα στὸ λεφτό.

Καὶ ξανάλεγε κοροϊδευτικά: «Ἕνα τριζόνι τρίζει—μιὰ γάτα, ἐρημοπαίζει—καὶ κάτω ἀπ' τὸ τραπέζι» προσθέτοντας μαζὺ καὶ δικούς του στίχους ἀπάνω στὸν ἴδιο τόνο...

Τὸ συμπέρασμα εἶνε, ὅτι μὲ τὴν «Τέχνη» περάσαμε, ὅλοι μας οἱ συνεργάτες της γιὰ «τρελλοί». Γιὰ τὴν κακή μας τύχη, ὁ μακαρίτης ὁ Κονδυλάκης, εἶχε ὀνομάσει τότε σὲ κάποιο χρονογράφημά του τοὺς δημοτικιστὲς «μαλλιαροὺς», παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπ' τὸν Κώστα Πασσαγιάννη, ποὺ εἶχε μακρὰ μαλλιά.

Ὁ ὅρος ἔπιασε μ' ἕνα τρόπο ἀνέλπιστο καὶ ἀπὸ τότε ἔγινε συνώνυμο μὲ τὸ δημοτικιστής, ἄθεος, κομμουνιστὴς καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλανε. «Μαλλιαρος, μαλλιαροσύνη καὶ μαλλιαρισμὸς» ἔγιναν ἐπίσημοι ὅροι, μπῆκαν στὰ βιβλία, ἀκούστηκαν στὴ Βουλή, μεταφράστηκαν στὶς ξένες γλῶσσες (école des cheveux) ἔγραφαν σοβαρότατα τὰ ξένα περιοδικά) καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ κυκλοφοροῦν ὡς σήμερα. Ἐννοεῖται, ὅτι τότε οἱ ἄνθρωποι ἀκούοντας «μαλλιαρος» περιμέναν νὰ ἰδοῦν ἕνα ἀνθρωπόμορφο τέρας. Καὶ ἦσαν πολλοί, ποὺ ζητοῦσαν, μὲ κάθε τρόπο, νὰ ἰδοῦν τὰ ἀξιοπερίεργα αὐτὰ τέρατα:

— Μωρέ, δὲ μοῦ δεῖχνετε κι' ἐμένα κανένα μαλλιαρό!

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀναπουμπούλα, ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ τριγύρω μας, ὁ τρομερὸς ἐκεῖνος φαρσέρ, ὁ Κώστας Χατζόπουλος, εἶχε τὸν ἡρωϊσμὸ νὰ μᾶς πῆ, μιὰ τελευταία Κυριακὴ τῆς Ἀποκρηᾶς ποὺ χαλοῦσε ὁ κόσμος στὴν Ἀθήνα:

— Ἐλάτε νὰ πάρουμε ἕνα ἀμάξι νὰ περάσουμε ἀπ' τὴν ὁδὸ Σταδίου.

— Γιὰ μασκαράδες.

— Φυσικά, γιὰ μασκαράδες.

— Θὰ μᾶς λιθοβολήσουν.

— Δὲν πειράζει.

Δυὸ-τρεῖς εἴχαμε τὸν ἡρωϊσμὸ νὰ τὸν ἀκολουθήσουμε. Καθὼς περνοῦσαμε ἀπ' τὴν ὁδὸ Σταδίου, ἀπὸ ἕνα μπαλκόνι ἀπέναντι στοὺς Β. Σταθμοὺς, μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε:

— Οἱ μαλλιαροί, παιδιά, οἱ μαλλιαροί.

Ἑκατὸ φωνές, ἀπὸ διάφορα σημεῖα ξαναεῖπανε:

— Αἴ, αἴ, οἱ μαλλιαροί!

Τὰ κύματα τοῦ κόσμου σαλέψανε σὰ νὰ εἶχε φυσήξει ἀπάνω τους ξαφνικὸς ἄνεμος.

— Αἴ, αἴ, οἱ μαλλιαροί!

Ὥς ποῦ νὰ καταλάβουν ὅμως τὰ πλήθη ποὺ ζητοῦσαν νὰ ἰδοῦν τίποτε περίεργα μοῦτρα τριχωτῶν ἀνθρώπων, ποιοι ἦσαν οἱ μαλλιαροί, προφτάσαμε καὶ σωθήκαμε, στρίβοντας, μὲ γρήγορο καλπασμὸ, σὲ κάποια πάροδο, γιὰ νὰ βρεθοῦμε πάλι στὸ περίφημο γραφεῖο τῆς «Τέχνης», ἐκεῖ κάτου στὴν ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ Μητροπόλεως ὅπου γεννήθηκε καὶ ἔζησε, γιὰ ἕνα χρόνο, τὴν πολυκύμαντη ζωή της ἡ «Τέχνη».

Καὶ ὅμως ἡ «Τέχνη» ἔμεινε καὶ θὰ μείνη ἕνας σημαντικὸς σταθμὸς στὴν ἱστορία τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων.

Ὁ ποιητὴς ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτοστάτες συνεργάτες τοῦ Περιοδικοῦ μας καὶ τῆς Τέχνης.

ΕΝΑΣ ΟΥΤΟΠΙΣΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΛΑΤΡΗΣ

Ἕνα καλοκαιρινὸ ἀπόγεμα —ὁ ἥλιος ἦτανε ἀκόμη στὰ μισοούρανα— ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος ἦρθε στὸ σπίτι μου, χωρὶς νὰ τὸν περιμένω. Δὲν ἦτανε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ περιμένει κανείς. Ἔφτανε πάντα ἀπροειδοποίητος, σὰν τὸ γλυκόντροο ἀεράκι καὶ σὰν τὴν ἀνοιξιάτικη βροχούλα. Καθόμουνα τότε σ' ἕνα σπίτι τῆς Φρεατίδας, ἀπάνω ἀπ' τὸ γλυκύτερο κῦμα τοῦ Αἰγαίου, καὶ δὲν ξέρω, ἤμουνα ἐγώ, ποὺ εἶχε τραβήξει τὸν ξανθὸν ἱππότη ἢ τὸ φῶς τῆς χαρούμενης ἀκρογιαλιᾶς.

— Ποῦ θὰ καθίσωμε; μοῦ εἶπε κοιττάζοντας ὁλόγυρά του.

Τὸν ἔβαλα στὸ γραφεῖο μου.

— Ἐδῶ; μὲ ρώτησε μὲ κάποια στενοχώρια.

Τὸν εἶδα νὰ κυττάζη μὲ μῖσος τὰ κλειστὰ παράθυρα, τὰ σκοῦρα ἐπίπλα, τὶς σκοτεινὲς γωνιὲς τοῦ δωματίου.

— Πῶς ζῆς ἐδῶ μέσα; μοῦ εἶπε.

— Ποῦ θέλεις νὰ πᾶμε; τὸν ἐρώτησα.

— Ἔξω, στὸ φῶς, στὴν Ἑλλάδα. Ἐδῶ δὲν εἶνε Ἑλλάς.

— Μ' αὐτὴν τὴν ἀντηλιά;

— Ἔχεις, λοιπόν, κ' ἐσὺ τὴ πρόληψη τῆς ἀντηλιᾶς; μοῦ εἶπε θυμωμένος. Πρέπει νὰ τὴ νικήσης.

Μὲ τράβηξε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μὲ κατέβασε κάτω στὸ περιβόλι, μέσα σὲ μιὰ ἐκτυφλωτικὴ ἀντηλιά. Καθίσαμε σ' ἕνα μπάγκο. Ἐκεῖνος ἔλεγε, ἔλεγε, ἔλεγε...Τί ἔλεγε δὲν ξέρω. Ὁ Γιαννόπουλος μποροῦσε νὰ μιλῆ ὧρες ὁλόκληρες, χωρὶς νὰ ξέρῃς στὸ τέλος τί σοῦ εἶπε. Εἶχες ὅμως τὴν αἴσθηση, πάντοτε μιᾶς γοητείας, ποὺ δὲν μποροῦσες νὰ καταλάβῃς, ἂν ἦτανε ἀπὸ τὰ λόγια, ποὺ ἄκουσες, ἀπ' τὴ μελωδία τῆς φωνῆς του ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη μυστικὴ ἐνέργεια, ποὺ ἀκτινοβολοῦσε ὁ ἐσωτερικὸς παλμὸς τοῦ λόγου του. Καὶ τὸν ἄκουγες πάντα εὐχάριστα, ὅπως ἀκοῦς τὸ γλοῖσβο τοῦ κύματος καὶ τὸ κελάρυσμα τῆς πηγῆς, ποὺ σοῦ λένε πολλὰ χωρὶς νὰ σοῦ λένε τίποτε. Ὅταν σηκώθηκε νὰ φύγῃ ἔφευγε πάντα ὅπως ἐρχότανε, σὰν ἕνα ὡραῖο φυσικὸ φαινόμενο—ἤμουνα ζαλισμένος ἀπὸ τὴν ἀντηλιά, τὰ μιλίγια μου χτυπούσανε καὶ τὰ μάτια μου ἤτανε θαμπωμένα. Ἀνέβηκα στὸ σπίτι μου κ' ἔπεσα μισοπεθαμένος σὲ μιὰ πολυθρόνα.

— Τί ἔπαθες; Εἶσαι ἄρρωστος; μοῦ εἶπε ὁ Λάμπρος Πορφύρας, ποὺ ἦρθε σὲ λίγο νὰ μὲ πάρῃ, γιὰ νὰ κάνουμε τὸ συνηθισμένο μας περίπατο στὴ Φρεατίδα.

— Εἶμαι τὸ πρῶτο θῦμα τῆς Ἑλληνοποιήσεως, τοῦ ἀποκρίθηκα.

Καὶ ὅταν τοῦ ἐξήγησα, ποιος ἤτανε λίγο πρίν, στὸ σπίτι μου, δὲν ἄργησε νὰ καταλάβῃ.

***

Μέσα στὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ εἶνε ὁλόκληρος ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος. Ἕνας οὐτοπιστής, ποὺ ὀνειρευότανε ν' ἀναστήσῃ γύρω του τὸ ἑλληνικὸ θαῦμα καὶ ποὺ ζοῦσε ὁ ἴδιος μὲ τὴν φαντασία του μέσα σ' αὐτό. Τὸ ἑλληνικὸ φῶς, σὰν μιὰ ἀντίληψη φυσικὴ καὶ μεταφυσικὴ μαζί, ἤτανε ἡ θρησκεία του. Περπατοῦσε ὧρες μέσα στὸ φλογερώτερο ἥλιο, ρουφώντας τὸ φῶς μὲ ὅλους του τοὺς πόρους. Καὶ γι' αὐτὸν ὅλη ἡ φύση, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ὡς τὸ χορτάρι καὶ ὡς τὴν πέτρα, μονάχα μέσα στὸ φῶς ζοῦσε τὴν πιὸ ἐντατική της ζωή. Κάποτε τοῦ εἶχα συστήσει δυὸ νέους Ρώσσους «ἐντελεκτουέλ», τοὺς ἀδελφοὺς Πολλιακόφ, ποὺ μοῦ εἶχαν ἔρθει συστημένοι ἀπὸ τὸ νέο μου φίλο Μιχάλη Λυκιαρδόπουλο, ποὺ συνεργαζότανε τότε στὰ ρωσσικὰ φιλολογικὰ περιοδικὰ ἀργότερα συνεργάσθηκε καὶ στὸ «Νουμᾶ» καὶ ποὺ μοῦ εἶχε μεταφράσει κάποια κομμάτια μου, στὸ περιοδικὸ «Χυγαρια». Μὴν ἔχοντας τὸν καιρὸ νὰ τοὺς ξεναγήσω παρακάλεσα τὸ Γιαννόπουλο ν' ἀναλάβῃ τὴν φροντίδα αὐτή. Δὲν μποροῦσα νὰ τοὺς δώσω καλύτερον ὁδηγὸ γιὰ τὴν ἐπίσκεψη τῶν ἑλληνικῶν τοπείων καὶ μνημείων. Ἔπειτα ἤτανε τόσο πολιτισμένος καὶ μιλοῦσε τόσο τέλεια τὰ γαλλικά, γιὰ νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ τὸ καθετί. Ὁ εὐγενικὸς φίλος δέχθηκε εὐχαρίστως, τοῦ παρουσίασα τοὺς ξένους μου στὸ δωμάτιό του, ἕνα καμαράκι ὑπερῶον, στὸ ἀπάνω πάτωμα κάποιου ξενοδοχείου τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος, ποὺ, μὲ τὸ τίποτα καὶ μὲ τὴν λεπτότατη καλαισθησία του, τὸ εἶχε μεταβάλει σὲ μιὰ καλλιτεχνικὴ γωνίτσα καὶ συμφωνήσανε τὴν ἄλλη μέρα νὰ πᾶνε στὴν Ἀκρόπολη. Ἤτανε Ἰούλιος μήνας καὶ τοὺς πῆγε στὸν Ἱερὸ Βράχο καταμεσήμερα, λέγοντάς τους, ὅτι μονάχα αὐτὴν τὴν ὥρα, ζοῦνε τὰ μάρμαρα, καὶ μονάχα αὐτὴν τὴν ὥρα θὰ μποροῦσανε νὰ αἰσθανθοῦν στὴ σάρκα τους τὸν παλμὸ τῆς μυστικῆς των ζωῆς, κάτω ἀπὸ τὰ φίλια τοῦ Ἀπόλλωνα. Καὶ οἱ δυὸ νέοι Ρῶσσοι, ποὺ ἦσαν ἀρκετὰ μυστικόπαθοι, ὅπως οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι τῆς φυλῆς τους, ὅταν κατέβηκαν, ξεθεωμένοι ἀπὸ τὴ ζέστη καὶ τὴν ἀντηλιά, ἐβεβαίωναν, ὅτι, πράγματι, κάποιος θεῖος «ἰχώρ» κυκλοφοροῦσε, τὴν ὥρα ἐκείνη, στὴ σάρκα τῶν ἀρχαίων μαρμάρων. Μὲ τέτοια φυσιολατρεία, ὁ μεγαλύτερος ἔπαινος ποὺ μποροῦσε νὰ μοῦ κάνῃ ὁ ἀλησμόνητος φίλος, ἤτανε νὰ μοῦ στείλῃ κάποτε, ὕστερ' ἀπὸ τὸ διάβασμα κάποιας σελίδας μου—δὲ θυμᾶμαι ποιά τί ἦταν καὶ ποῦ εἶχε δημοσιευθῆ,—ἕνα γραμματάκι, ὅπου μὲ τὸ μεγάλο, ἰδιόρρυθμο, γραφικὸ τον χαρακτῆρα εἶχε χαράξει τὶς λίγες αὐτὲς γραμμές:

«Πόσον ὡραῖα βαδίζεις πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν φῶς».

***

Τὸ περίεργο εἶνε, ὅτι ὁ ἑλληνολάτρης αὐτός, ποὺ ὀνειρευότανε μιὰ ἑλληνικὴ ἀναγέννηση στὰ γράμματα, στὴν τέχνη, στὴ ζωή, μὲ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῆς ἑλληνικῆς γραμμῆς—ἡ λέξις «γραμμὴ» ἔπαιζε μεγάλο καὶ σχεδὸν μεταφυσικὸ ρόλο σὲ ὅλα του τὰ γραψίματα—δὲν εἶχε τίποτε ἑλληνικὸ στὸ ὕφος ὁ ἴδιος. (Ἀκολουθεῖ)

Παῦλος Νιρβανᾶς